

De directeuren van de justitiële inrichtingen

**Directie Beleid &
Bestuursondersteuning**
Juridische Zaken

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 30132
2500 GC Den Haag
www.dji.nl

Contactpersoon
C.I.M. Bonenkamp

T (+31) 088 0725 000

Datum
1 september 2021

Ons kenmerk
3532466

Aard circulaire
Bekendmaking van beleid

Juridische achtergrond
art. 41 Pbw; art. 46 Bjj; art.
40 Bvt

Geldig vanaf
1 september 2021

circulaire

Richtlijnen m.b.t. belijders van de joodse
godsdienst in justitiële inrichtingen

Bij circulaire van 1 januari 2020 werden u richtlijnen toegezonden met betrekking tot het belijden van de joodse godsdienst door justitieel ingeslotenen. De inhoud van de richtlijnen is op enkele punten herzien. Dit is de reden dat u hierbij een herziene versie van de richtlijnen ontvangt.

Ik verzoek u met deze richtlijnen zo veel mogelijk rekening te (doen) houden opdat de joodse ingeslotenen hun godsdienst vrij kunnen belijden, voor zover de orde en veiligheid in de inrichting dit toelaten.

De circulaire van 1 januari 2020, kenmerk: 2481857, Richtlijnen met betrekking tot belijders van de joodse godsdienst in justitiële inrichtingen, komt hiermee te vervallen.

Hoogachtend,

De Minister voor Rechtsbescherming,
namens deze,

J.P.M. Lazeroms
Hoofd directeur Dienst Justitiële Inrichtingen a.i.

Bijlage(n)

- Richtlijnen met betrekking tot belijders van de joodse godsdienst in justitiële inrichtingen

CIRCULAIRE 2021

Richtlijnen m.b.t. belijders van de joodse godsdienst in justitiële inrichtingen

---

Overzicht richtlijnen

1 Voeding

- 1.1 Koosjer
- 1.2 Verstrekking bij binnenkomst
- 1.3 Wijziging gedurende het verblijf
- 1.4 Beëindiging verstrekking
- 1.5 Leveranciers
- 1.6 Wijze van verstrekken van de maaltijd
- 1.7 Borden en bestek
- 1.8 Bereiden van koosjere maaltijden door ingeslotene

2. Dagelijks religieus leven

- 2.1 Hoofdbedekking bij mannen, keppel
- 2.2 Hoofdbedekking bij vrouwen
- 2.3 Het gebed
- 2.4 Het gebedskleed (*tallit*)
- 2.5 De gebedsriemen (*tefillin*)
- 2.6 Gebedenboeken en joodse lectuur
- 2.7 Ziekte en overlijden

3 Sjabbat en joodse feestdagen, algemeen

- 3.1 Inleiding

- 3.2 Begin en einde van een dag
- 3.3 Vuur en elektriciteit
- 3.4 Viering
- 3.5 Inrichtingsarbeid en huisdienst
- 3.6 Transport
- 3.7 Verlof
- 3.8 Bezoek

4 Pesach (Feest van de uittocht)

- 4.1 Duur van het feest
- 4.2 Voedsel gedurende Pesach
- 4.3 Matzes
- 4.4 Seiderschotel
- 4.5 Hagada

5 Overige feestdagen en vastendagen

- 5.1 Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar)
- 5.2 Jom Kipoer (Grote Verzoendag)
- 5.3 Soekot (Loofhuttenfeest)
- 5.4 Chanoeka (Inwijdingsfeest)
- 5.5 Poeriem (Lotenfeest)
- 5.6 Vastendagen

Inleiding

Deze circulaire is van algemene aard en geeft invulling aan het beleid met betrekking tot belijders van de Joodse godsdienst in de justitiële inrichtingen. Sommige ingeslotenen zijn strikt in het naleven van alle regels, anderen zijn daar minder strikt in. Voor verdere informatie kunt u contact opnemen met de hoofd rabbijn of de rabbijn van de PI.

1 Voeding

1.1 Koosjer

Een ingeslotene heeft recht op koosjere voeding op grond van zijn geloofsovertuiging. Dit recht is niet gekoppeld aan de verdere religieuze invulling van zijn godsdienst.

Koosjere voeding is voeding die voldoet aan de eisen van de joodse wet. Binnen DJI is dit conform de richtlijnen van het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap. Voor maaltijden tijdens Pesach (Feest van de Uittocht) gelden bijzondere voorschriften (zie onder punt 4.2).

1.2 Verstrekking bij binnenkomst

Indien een in te sluiten persoon bij intake of vlak daarna om koosjere voeding verzoekt, wordt aan dit verzoek indien mogelijk voldaan. Vervolgens wordt de rabbijn van de PI om advies gevraagd. Op grond van het advies wordt besloten om de koosjer-verstrekking al dan niet te continueren.

1.3 Wijziging gedurende het verblijf

Indien een ingeslotene na een langere tijd van verblijf in de inrichting om koosjer voedsel verzoekt, dient er binnen redelijke termijn advies aan de rabbijn van de PI gevraagd te worden. In dit geval kan met een beslissing op dit verzoek worden gewacht, totdat het advies is ontvangen.

1.4 Beëindiging verstrekking

Indien tijdens diens verblijf in de inrichting blijkt, dat een ingeslotene zich niet of niet volledig aan de joodse spijswetten houdt, kan de directeur, na overleg met de rabbijn van de PI, besluiten dat de verstrekking van koosjer voedsel aan de betrokkene - eventueel tijdelijk - wordt beëindigd.

1.5 Leveranciers

Koosjere maaltijden en andere koosjere producten dienen te worden afgenomen bij producenten of leveranciers, die door de hoofd-rabbijn van justitie zijn goedgekeurd. Dit geldt voor de dagverstrekking, de weekverstrekking en de kantineartikelen.

1.6 Wijze van verstrekken van de maaltijd

De maaltijden worden verzegeld aangeleverd. Is de verzegeling eenmaal verbroken of de verpakking anderszins beschadigd, wordt het voedsel niet meer als koosjer beschouwd. Dit betekent dat de maaltijd verzegeld dient te worden opgewarmd en als zodanig aan betrokkene dient te worden verstrekt. Het prikken van gaatjes, in het afdekkende folie bijvoorbeeld, maakt dat het voedsel niet meer als koosjer kan worden beschouwd.

1.7 Borden en bestek

Koosjere maaltijden worden uitsluitend genuttigd van speciaal daarvoor bestemde borden en met dito bestek. Vlees- en zuivelproducten dienen volledig gescheiden te zijn. De ingeslotene heeft daarom recht op een nieuwe set bestek en serviesgoed voor maaltijden die vleesproducten bevatten en een nieuwe set voor maaltijden die zuivelproducten bevatten. Borden en bestek dienen door de ingeslotene zelf te worden afgewassen en bewaard. Ook het gebruik van wegwerpborden en -bestek is mogelijk.

1.8 Bereiden van koosjere maaltijden door ingeslotene
Indien de ingeslotene zelf wenst te koken, is het raadzaam te overleggen met de rabbijn van de PI over de voorwaarden daarvoor.

2 Dagelijks religieus leven

2.1 Hoofdbedekking bij mannen, keppel

Orthodox joodse mannen dragen een keppel (of ander hoofddeksel) op hun hoofd als uiting van hun geloof in G-d. Sommigen doen dit alleen tijdens gebed en/of maaltijden en sommigen de hele dag. Voor een strikt orthodoxe joodse man is het 'zijn zonder hoofdbedekking' voelt alsof hij 'naakt' is. Een verbod op het dragen van een hoofddeksel is een inbreuk op de godsdienstvrijheid. Het is wel mogelijk de ingeslotene te vragen de hoofdbedekking even af te doen ter controle of er niets onder of in verborgen is. De rabbijn kan voor een keppel zorgen.

2.2 Hoofdbedekking bij vrouwen

Getrouwde (of getrouwd geweest) orthodoxe vrouwen hebben hun haar bedekt met een doekje, pruik of andere hoofdbedekking. Voor een strikt orthodoxe joodse vrouw is het 'zijn zonder hoofdbedekking' voelt alsof zij 'naakt' is. Een verbod op het dragen van hoofdbedekking is een inbreuk op de godsdienstvrijheid. Het is wel mogelijk de ingeslotene te vragen de hoofdbedekking even af te doen ter controle of er niets onder of in verborgen is. Deze controle dient door een vrouw te worden gedaan zonder de aanwezigheid van mannen.

2.3 Het gebed

Gelovige joden bidden dagelijks driemaal ('s ochtends, 's middags en 's avonds). Tijdens sommige onderdelen van het gebed is het niet toegestaan om te spreken. Bij het ochtendgebed dragen sommigen een gebedskleed en/of gebedsriemen. De ingeslotene kan zijn gebedskleed en -riemen in de eigen verblijfsruimte bewaren, tenzij dit een veiligheidsrisico met zich meebrengt. In dat laatste geval kunnen deze voorwerpen buiten de verblijfsruimte worden bewaard, telkens 's morgens bij het uitsluiten aan de betrokkene worden verstrekt en na gebruik weer worden ingenomen.

2.4 Het gebedskleed (*tallit*)

Dit is een rechthoekig kleed met franjeachtige draden. Soms heeft de gedetineerde dit zelf. Desgewenst kan ook de rabbijn voor een *tallit* proberen te zorgen.

2.5 De gebedsriemen (*tefillin*)

Dit zijn zwartleren kubusvormige doosjes met daarin een religieuze tekst die door middel van leren riemen op de arm en op het hoofd worden gebonden. Soms heeft de gedetineerde dit zelf. Desgewenst kan ook de rabbijn voor *tefillin* proberen te zorgen.

Er moet rekening worden gehouden met het gewijde en kwetsbare karakter van de gebedsriemen. Vochtinwerking, het blootstellen aan het volle zonlicht of een ruwe behandeling kunnen de *tefillin* ongeschikt maken voor het religieuze gebruik.

De directeur kan aan het gebruik van de gebedsriemen de voorwaarde stellen dat de doosjes op contrabande worden gecontroleerd. In dat geval dient hij contact op te nemen met de rabbijn van de PI.

2.6 Gebedenboeken en joodse lectuur

De rabbijn kan zorgen voor gebedenboeken en joodse lectuur. Soms kan ook bezoek religieuze lectuur meebrengen. Voorgaand overleg met de rabbijn en het BAD is dan gewenst.

2.7 Ziekte en overlijden

In geval van ernstige ziekte of overlijden, dient men zo snel mogelijk contact op te nemen met de rabbijn van de PI of de hoofd rabbijn.

3 Sjabbat en joodse feestdagen, algemeen

3.1 Inleiding

Ten aanzien van Sjabbat en een aantal feestdagen gelden bijzondere regels.

Enkele daarvan worden hieronder besproken.

De joodse feestdagen vallen op wisselende data in het Nederlandse jaar. Deze worden aangegeven in de jaarlijks toegezonden circulaire Arbeidsvrije dagen (*op grond van religie*), of kunnen worden opgevraagd bij de rabbijn. Overigens kan de directeur in dit verband ook arbeidsvrije dagen toestaan, die niet in de genoemde circulaire worden genoemd.

3.2 Begin en einde van een dag

Naar joodse opvatting begint de dag vóór zonsondergang op de voorafgaande dag en eindigt circa 1 uur na zonsondergang. Zo begint de Sjabbat bij zonsondergang op vrijdag en eindigt zij in de nacht van zaterdag op zondag. De rabbijn kan de exacte tijden geven.

3.3 Vuur en elektriciteit

Op Sjabbat en de in 3.1 genoemde feestdagen is het een joodse gelovige niet toegestaan om vuur te maken en om elektrische apparatuur te bedienen. Licht, dat aan is, blijft aan en licht wordt niet ontstoken. Voor feestdagen wijken de regels enigszins af. De rabbijn kan hier meer informatie over verschaffen.

3.4 Viering

Op Sjabbat en feestdagen wordt 's avonds en overdag een wijding uitgesproken over druivensap en 2 speciale broden. Na afloop van de Sjabbat/feestdag wordt een gebed uitgesproken over een beker druivensap. In overleg met de directeur kan de rabbijn zorgen voor druivensap en de speciale broden. Hetzelfde geldt voor traditionele gerechten bij sommige feestdagen.

3.5 Inrichtingsarbeid en huisdienst

Op Sjabbat en de in 3.1. genoemde circulaire feestdagen is het een joodse gelovige niet toegestaan om arbeid en huisdienst te verrichten. Het uitdelen van maaltijden is wel toegestaan.

Indien er vrijdagmiddag of de middag voor een feestdag arbeid is, moet ingeslotene in de gelegenheid gesteld worden ruim voor de aanvang van de Sjabbat of feestdag terug naar de afdeling te gaan.

3.6 Transport

Op Sjabbat en feestdagen is transport niet toegestaan. De ingeslotene dient terug te zijn in de inrichting voor aanvang van de Sjabbat/feestdag.

3.7 Verlof

De beperkingen m.b.t. het transport gelden ook bij het verlenen van verlof aan een ingeslotene. De betrokkene dient voldoende tijd te hebben om zijn bestemming voor het begin van de Sjabbat of de feestdag te bereiken.

3.8 Bezoek

De vervoersbeperkingen gelden ook voor gelovige joodse bezoekers. Indien vanwege de reguliere bezoektijden de ingeslotene hierdoor van bezoek dreigt verstoken te blijven, wordt in overweging gegeven te bezien of een ander tijdstip voor het bezoek kan worden gevonden.

4. Pesach (Feest van de uittocht)

4.1 Duur van het feest

Pesach duurt acht dagen. Dit feest wordt ook door sommige minder godsdienstige joden gevierd. Gedurende Pesach kunnen zij aanspraak maken op de koosjere Pesach-verstrekking.

4.2 Voedsel gedurende Pesach

Vanaf de ochtend voor het begin van Pesach circa 10.00 uur tot aan het einde van Pesach is het niet toegestaan voedsel te nuttigen waarin gist is verwerkt of voedsel dat het product is van een gaaringsproces. Deze producten mogen ook niet in de cel zichtbaar aanwezig zijn.

Dit betekent dat gedurende Pesach aan koosjer voedsel andere eisen worden gesteld dan de gebruikelijke. Deze Pesachmaaltijden worden geleverd door de leverancier(s) van de reguliere koosjere maaltijden (zie punt 1.5). Duidelijk moet worden aangegeven dat het om maaltijden voor Pesach gaat. Deze maaltijden dienen tijdig besteld te worden! Het is aan te raden enige maaltijden op voorraad te hebben voor onverwachte inkomsten. Deze maaltijden zijn ook na Pesach nog bruikbaar.

Gedurende Pesach heeft de ingeslotene recht op wegwerpbestek en -borden.

4.3 Matzes

Gedurende Pesach wordt het brood vervangen door speciaal voor Pesach gebakken matzes, welke bij dezelfde leverancier als de Pesachmaaltijden besteld dienen te worden. Soms brengt de rabbijn bijzondere matzes voor de seideravond (zie punt 4.4).

4.4 Seiderschotel

De avond van Pesach heet seideravond. Deze avond wordt gevierd door de vertelling van het verhaal van de uittocht uit Egypte, het eten van matzes en bepaalde gerechten en het drinken van 4 bekertjes druivensap (de zogenaamde seiderschotel). Deze schotel wordt naast de gewone maaltijd genuttigd op seideravond.

Deze seiderschotel dient apart in overleg met de rabbijn te worden aangevraagd. Sommige ingeslotenen vieren twee seideravonden. Dan zijn twee schotels nodig.

4.5 Hagada

Bij de viering van de seideravond is een speciaal tekstboekje in gebruik, de hagada. De rabbijn kan zorgen voor een hagada.

5 Overige feestdagen en vastendagen

5.1 Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar)

Op Rosj hasjana wordt er geblazen op een sjofar (ramshoorn). Indien de ingeslotene niet zelf over een sjofar beschikt, kan de rabbijn soms regelen dat iemand komt om op de sjofar te blazen. Dit sjofar-blazen wordt ook in de maand voorafgaand aan Rosj Hasjana gedaan'.

5.2 Jom Kipoer (Grote Verzoendag)

Jom Kipoer is een vastendag, die ook in acht wordt genomen door velen die zich niet strikt aan de overige rituele voorschriften houden. De vastendag begint voor zonsondergang en eindigt ca. 25 uur later (zie 3.2). De ingeslotene dient in de gelegenheid te worden gesteld kort voor en na het vasten een warme maaltijd te gebruiken.

5.3 Soekot (Loofhuttenfeest)

Gedurende Soekot wordt in een *soeka* (loofhut) gegeten. Soms kan de rabbijn zorgen voor een inklapbare loofhut.

Op Soekot is er een ceremonie met 4 plantensoorten (*loe/av*). De rabbijn kan hier in het algemeen voor zorgen.

5.4 Chanoeka (Inwijdingsfeest)

Tijdens het Chanoekafeest worden gedurende acht dagen achtereenvolgens in de namiddag of avond kaarsen ontstoken. Indien mogelijk organiseert de rabbijn hiervoor een groepsviering. De ceremonie kan ook individueel worden verricht. In verband met brandgevaar is overleg met de rabbijn wenselijk. De rabbijn kan zorgen voor een chanoeka-kandelaar en kaarsjes.

Op Chanoeka gelden de bijzondere regels, zoals beschreven in hoofdstuk 3, niet.

5.5 Poerim (Lotenfeest)

Op Poerim wordt de Esther-rol voorgelezen. In overleg kan de rabbijn zorgen dat deze lezing op of rond Poeriem plaats vindt.

Op Poeriem gelden de bijzondere regels, zoals beschreven in hoofdstuk 3, niet.

5.6 Vastendagen

Gedurende het jaar is er een aantal vastendagen. Deze kunnen de avond van te voren of 's ochtends beginnen. Indien de ingeslotene wenst te vasten, dient hier met de maaltijden en waar nodig met inrichtingsarbeid en huisdienst mee rekening te worden gehouden.